

crisis in de bioscoopindustrie ?

kris vanstappen

0. Inleiding

Iedereen die van ver of nabij iets met film te maken heeft, is er zich van bewust dat de bioscoopexploitatie een bedrijfstak in moeilijkheden is. Nochtans geven de cijfers, die bijeengebracht worden door het Nationaal Instituut voor de Statistiek (N.I.S.), een pessimistisch beeld dan over het algemeen vermoed wordt.

In dit artikel zullen we, in de eerste plaats, de gegevens van het N.I.S. overlopen en analyseren. Vermits deze cijfers doen vermoeden dat we te maken hebben met een structureel verschijnsel, gaan we vervolgens dieper in op de redenen van de malaise in de bioscoopindustrie: de grotere mobiliteit van de bevolking, de concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding (waaronder televisie en video), de concurrentie van televisie en video als alternatieve exploitatievormen en, tenslotte, significante managementsopties en -fouten in de film distributie, respectievelijk de bioscoopexploitatie zelf. In een derde punt vermelden we enkele mogelijke oplossingen, die aangebracht worden door het filmbedrijf zelf. Tenslotte besteden we kort aandacht aan de toekomst van de bioscoopexploitatie van films. Hoewel we ons hier op het terrein van de speculatie begeven, kunnen een aantal voorspellingen met redelijke waarschijnlijkheid, als extrapolatie van de huidige situatie en ontwikkelingen, naar voor gebracht worden.

1. Enkele cijfergegevens

Op het ogenblik dat dit onderzoek afgesloten werd, betroffen de meest recente beschikbare cijfers het jaar 1982. We op-

teerden voor een beschouwing van de periode 1962-1982, een tijdspanne van 21 jaar. Uiteraard kon in onze studie niet alle door het N.I.S. ter beschikking gestelde informatie verwerkt worden. We richten onze aandacht op het 35mm-bioscoopcircuit (het zgn. 'commerciële circuit'), en meer bepaald op de volgende aspecten:

- het aantal toeschouwers;
- het aantal zalen;
- het aantal zetels.

Deze gegevens werden zo nauwkeurig mogelijk onderzocht. Voor elk jaar uit de bestudeerde periode werden ze nationaal, per landsgedeelte en per provincie nagegaan, waarbij de belangrijkste agglomeraties afzonderlijk beschouwd werden. Daarnaast werden de evolutie van de bruto-ontvangsten en de gemiddelde prijs van het bioscoopticket onderzocht. Ten aanzien van de hier bijeengebrachte cijfers dient een voorbehoud gemaakt. Het N.I.S. werkt met de gegevens zoals die door de bioscoopuitbaters ter beschikking worden gesteld. Indien een zaaluitbater fraudeert zal dat doorgaans ook in de informatie die hij het N.I.S. verschaft tot uiting komen. Vermits de fraude in de exploitatiesector op tenminste 10% wordt geschat, is het waarschijnlijk dat de cijfers een vertekening naar beneden vertonen.

De gegevens van het N.I.S. waren evenwel de enige die we konden inkijken. De Belgische Beroepskamer der Kinematografie stelt ook een exploitatiestatistiek op, die mogelijk nauwkeuriger is. De Beroepskamer weigerde evenwel deze cijfers mee te delen. We waren derhalve verplicht af te gaan op de informatie van het N.I.S. (zie Tabel 1)

De cijfers geven een allesbehalve rooskleurig beeld van de Belgische exploitatiesector. Op 20 jaar tijd raakten de Belgische bioscopen 2/3 van hun toeschouwers kwijt, verminderde het zalenaantal eveneens met 2/3 en bleven slechts 1/5 van het aantal zetels over dat in 1962 beschikbaar was.

Tussen 1982 en 1962 daalde de *tickettenverkoop* met 44.120.924 eenheden tot 30,91% van het oorspronkelijk aantal. Het verlies is algemeen, hoewel Vlaanderen iets beter stand houdt dan Wallonië. De provincie Limburg behield nagenoeg 2/3 van haar toeschouwers, maar vormt een eenzame uitzondering. De provincie Luik daarentegen verliest bijna 80%, een daling die vooral zo hoog uitvalt door de terugloop van het bioscoopbezoek in de steden en gemeenten die niet tot de Luikse agglomeratie behoren. De tickettenverkoop bedraagt hier iets meer dan 1/10 van het cijfer dat behaald werd 1962.

Over het algemeen doen de agglomeraties het beter dan de rest van de provincie, met uitzondering van Brussel, resp. de rest van de provincie Brabant, waar de verliezen ongeveer even groot zijn. Voor de overige provincies zijn de resultaten opvallend. De onderstaande cijfers geven het percentage weer van het aantal verkochte ticketten in 1981 ten opzichte van het aantal verkochte ticketten in 1962:

- Agglomeratie Antwerpen	37,41%
Rest van de provincie	27,28%
- Agglomeratie Gent	35,11%
Rest van de provincie	21,39%
- Agglomeratie Luik	24,60%
Rest van de provincie	12,85%
- Agglomeratie Charleroi	31,37%

Tabel 1.

Bioscopen die films vertonen van 35mm of meer. Aantal toeschouwers, zalen en zetels, en gemiddelde grootte van de zalen 1962-1982.

Jaar	Aantal toeschouwers			Aantal zalen			Aantal zetels			Grootte ²	
	Abs.	Index	Index°	Abs.	Index	Index'	Abs.	Index	Index°	Abs.	Index
1962	63.861.319	100,00		1.432	100,00		702.883	100,00		491	100,00
1963	52.692.116	82,51	82,51	1.259	87,92	87,92	624.140	90,22	90,22	504	102,62
1964	46.554.183	72,90	88,35	1.165	81,35	92,53	588.356	83,71	92,78	505	102,89
1965	44.472.765	69,64	95,53	1.081	75,49	92,79	547.765	77,93	93,10	507	103,24
1966	39.467.236	61,80	88,74	986	68,85	91,21	504.581	71,79	92,12	512	104,26
1967	36.746.924	57,54	93,11	876	61,17	88,84	452.261	64,34	89,63	516	105,18
1968	33.919.523	53,11	92,31	811	56,63	92,58	417.641	59,42	92,35	515	104,92
1969	31.469.527	49,28	92,78	773	53,98	95,31	399.611	56,85	95,68	517	105,32
1970	30.389.350	47,59	96,57	714	49,86	92,37	366.856	52,19	91,80	514	104,68
1971	29.791.111	46,65	98,03	678	47,35	94,96	340.510	48,44	92,82	502	102,32
1972	32.420.924	50,77	108,83	714	49,86	105,31	356.261	50,69	104,63	499	101,66
1973	26.315.064	41,21	81,17	629	43,92	88,10	305.267	43,43	85,69	485	98,88
1974	26.452.389	41,42	100,52	587	40,99	93,32	280.269	39,87	91,81	477	97,27
1975	25.442.452	39,84	96,18	562	39,25	95,74	266.466	37,91	95,08	474	96,60
1976	23.248.859	36,41	91,38	553	38,62	98,40	251.604	35,80	94,42	455	92,69
1977	22.325.315	34,96	96,03	546	38,13	98,73	228.140	32,46	90,67	418	85,13
1978	21.703.689	33,99	97,22	516	36,03	94,51	197.906	28,16	86,75	384	78,14
1979	19.863.955	31,10	91,52	488	34,08	94,57	184.631	26,27	93,29	378	77,08
1980	21.591.464	33,81	108,70	500	34,92	12,46	173.585	24,70	94,02	347	70,73
1981	20.121.735	31,51	93,19	479	33,45	95,80	160.607	22,85	92,52	335	68,97
1982	19.740.395	30,91	98,10	461	32,19	96,24	142.486	20,27	88,72	309	62,97

² Gemiddelde grootte der zalen

$$\text{Index (jaar X)} = \frac{\text{cijfer (jaar X)}}{\text{cijfer (1962)}} \times 100$$

$$\text{Index}^\circ \text{ (jaar X)} = \frac{\text{cijfer (jaar X)}}{\text{cijfer (jaar X-1)}} \times 100$$

BRON: Nationaal Instituut voor de Statistiek

Rest van de provincie 25,97%
Twee jaren vertonen enige groei van betekenis. In 1972 steeg het aantal verkochte ticketten met 4.629.813 eenheden, en bereikte opnieuw het peil van 1968. In 1973 werd evenwel opnieuw een dieptepunt bereikt: 41,21% van het aantal ticketten dat in 1962 verkocht werd. Tijdelijk hoopgevend was ook de stijging van 1980, die relatief even groot was als deze in 1972. Bovendien werd het verlies in 1981 beperkt. De cijfers voor 1982 geven echter een nieuw minimum weer: 19.740.395 verkochte ticketten.

Met betrekking tot het *zalenpark* kunnen praktisch dezelfde opmerkingen gemaakt worden. Het totale verlies voor België bedraagt 2/3 van het in 1962 opererende aantal bioscopen. Het onderscheid tussen Vlaanderen en Wallonië tekent zich hier iets scherper af. In Wallonië verminderde het aantal zalen met nagenoeg 75%, terwijl in Vlaanderen deze daling 'slechts' 63% is ten opzichte van 1962.

Ook bovenstaande bemerking betreffende het verlies in de agglomeraties en de rest van de provincies gaat nog gedeeltelijk op. Wat Vlaanderen en Brabant aangaat kunnen we zonder meer stellen dat

het verschijnsel - de agglomeraties die beter stand houden dan de rest van de provincies - zich op het vlak van het bioscopenaantal nog duidelijker manifesteert. Onderstaande cijfers geven het percentage weer van het aantal zalen in 1981 ten opzichte van het aantal zalen in 1962:

- Agglomeratie Antwerpen	47,95%
Rest van de provincie	33,33%
- Agglomeratie Gent	59,38%
Rest van de provincie	24,26%
- Agglomeratie Brussel	62,88%
Rest van de provincie	24,81%

De beide Waalse provincies waarvan we cijfers bezitten geven evenwel een ander beeld:

- Agglomeratie Luik	18,75%
Rest van de provincie	22,32%
- Agglomeratie Charleroi	22,06%
Rest van de provincie	23,86%

Ook hier zien we een opvallend, maar zeer tijdelijk herstel voor 1972 en 1980. Wat tenslotte het aantal *zetels* betreft is de teruggang het duidelijkst. Op nationaal vlak daalde dit tot 20,27% van het cijfer voor 1962. Het verlies in Wallonië (82,43%) is opnieuw groter dan in Vlaanderen (76,12%).

De agglomeraties houden in Vlaanderen

en Brabant beter stand dan de rest van de provincie. Zoals we ook opmerkten voor het *zalenpark* verliezen de agglomeraties Luik en Charleroi méér dan hun respectievelijke provincies. Ook de bemerking aangaande 1972 kan hier herhaald worden. De winst die dat jaar geboekt werd en nog meer ging verloren in 1973.

Tenslotte worden de zalen sinds 1970 gemiddeld elk jaar kleiner. Een doorsnee zaal bevatte in 1962 491 zitplaatsen, in 1969 517 zetels en in 1982 nog 309 plaatsen.

Verscheidene bioscoopuitbaters merken op dat "het ergste nu wel voorbij is, want dat de massale toeschouwersverliezen en zalensluitingen niet meer voorkomen". Tabel 1 toont, door middel van de *index*° - waarvan het basisjaar het vorige jaar is - dat ze ongelijk hebben. In absolute cijfers lijkt het toeschouwersverlies in 1981 vrij gering (1.469.729 eenheden), vergeleken met de terugloop in 1967 (2.720.312 eenheden). Proportioneel beschouwd zijn beide dalingen evenwel bijna identiek: - 6,81% in 1981 en - 6,89% in 1967. De verliezen in absolute cijfers zijn kleiner geworden, maar procentueel kan men nauwelijks van een stabilisatie

Tabel 2.

Bioscopen die films vertonen van 35mm of meer. Aantal toeschouwers, gemiddelde prijs van het ticket en bruto-ontvangsten 1962-1982.

Jaar	Aantal toeschouwers		Prijs ticket ²		Bruto-ontvangsten	
	Abs.	Index	Abs.	Index	Abs.	Index
1962	63.861.319	100,00	21,51	100,00	1.373.632.582	100,00
1963	52.692.116	82,51	22,66	105,35	1.136.614.964	82,75
1964	46.554.183	72,90	24,41	113,48	1.193.814.399	86,91
1965	44.472.765	69,64	27,03	125,66	1.202.221.688	87,52
1966	39.467.236	61,80	29,98	139,38	1.183.236.737	86,14
1967	36.746.924	57,54	32,49	153,14	1.210.449.236	88,12
1968	33.919.523	53,11	35,34	164,30	1.198.790.733	87,27
1969	31.469.527	49,28	37,77	175,59	1.188.565.277	86,53
1970	30.389.350	47,59	41,04	190,79	1.247.187.829	90,79
1971	29.791.111	46,65	43,65	202,93	1.300.446.469	94,67
1972	32.420.924	50,77	47,70	221,76	1.546.479.774	112,58
1973	26.315.064	41,21	51,91	241,33	1.366.113.819	99,45
1974	26.452.389	41,42	58,18	270,48	1.538.871.817	112,03
1975	25.442.452	39,84	66,67	309,95	1.696.247.789	123,49
1976	23.248.859	36,41	72,64	337,70	1.689.029.120	122,96
1977	22.325.315	34,96	81,82	380,38	1.826.608.493	132,98
1978	21.703.698	33,99	88,46	411,25	1.919.894.450	139,77
1979	19.863.955	31,10	93,91	436,59	1.865.460.007	135,80
1980	21.591.464	33,81	95,43	443,65	2.060.571.367	150,01
1981	20.121.735	31,51	103,15	479,54	2.075.615.491	151,10
1982	19.740.395	30,91	110,46	513,53	2.180.524.032	158,74

² Gemiddelde prijs van het toegangsticket, betaald door een volwassen toeschouwer.

BRON: Nationaal Instituut voor de Statistiek.

van de toestand spreken. Gemiddeld verliezen de Belgische bioscopen 5,46% van hun toeschouwers per jaar, en sluiten 5,50% van de zalen hun deuren.

(zie Tabel 2)

Gedurende de bestudeerde periode stegen de bruto-ontvangsten van de bioscopen met meer dan de helft. Tabel 2 maakt de reden van deze stijging, die zich pas vanaf 1974 helder aftekent, duidelijk. Hoewel het aantal verkochte ticketten daalde tot minder dan 1/3 van het peil van 1962, konden de geïnde bruto-ontvangsten stijgen, omdat de prijs van het bioscoopticket in de periode 1962-1982 ruim verviervoudigde.

Samenvattend kunnen we stellen dat er een duidelijke teruggang merkbaar is, zowel in het bioscoopbezoek als in het zalenbestand en het aantal beschikbare bioscoopzetels. De daling is een nationaal verschijnsel. De agglomeraties schijnen beter stand te houden dan de rest van hun respectievelijke provincies, hoewel deze trend zich voor Wallonië niet consequent doorzet. De terugloop kan waargenomen worden over de volledige bestudeerde periode, en vertoont niet de neiging zich te stabiliseren.

We kunnen besluiten dat er uiteindelijk niet kan gesproken worden over een bioscoop-crisis. De moeilijkheden van de exploitatiesector zijn geen acuut verschijnsel. Men kan bij het overschouwen van de cijfers onmogelijk staande houden dat de dalingen een gevolg zijn van

de economische crisis. Alles wijst er op dat de problemen van de bioscoopexploitatie een structureel karakter hebben.

2. Oorzaken van de moeilijkheden in de bioscoopexploitatie

Over een aantal oorzaken van de bioscoop-malaise is iedereen het eens. De betere vervoersmogelijkheden, de concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding, de concurrentie van alternatieve exploitatievormen als televisie en videocassette worden door elke zaaluitbater en verdeler aangehaald als de grote boosdoeners. De verzamelde cijfers tonen evenwel aan dat een belangrijke oorzaak van de problemen zich waarschijnlijk situeert in de organisatie van de filmindustrie. De filmindustrie ligt, door de wijze waarop zij functioneert, grotendeels zelf aan de basis van de moeilijkheden die zich manifesteren in de bioscoopexploitatie.

1. De grotere mobiliteit van het publiek

De verbeterde vervoersmogelijkheden waarover het publiek beschikt zijn een belangrijke factor in de teloorgang van een bepaalde soort bioscopen, namelijk de wijkzalen, buurtbioscopen en de zalen in de randgemeenten van de agglomeraties. Het bioscoopgaand deel van de bevolking bestaat overwegend uit jongere mensen. Een onderzoek van de Belgische Beroepskamer der Kinematografie wees

uit dat vrijwel uitsluitend ongehuwden tussen 16 en 25 jaar regelmatig de bioscoop bezoeken. Dit publiek wil uiteraard een film zien als hij nieuw is. Men wacht niet tot de film in de buurtzaal komt, maar men trekt de grote centra in om de recente films te gaan zien.

We hebben hier te maken met een aantal elkaar versterkende factoren. Het exclusiviteitsprincipe (1), dat door de verdelers en de uitbaters in de grote centra gehanteerd wordt, houdt door middel van 'hold over'- en 'clearance'-clausules een film in deze exclusiviteitsbioscopen tot hij volledig 'uitgeëxploiteerd' is. Dit heeft tot gevolg dat deze zalen het publiek bijna letterlijk uit de kleinere omringende meenten wegzuigen. Dit brengt op zbeurt teweeg dat een film soms maandenlang geblokkeerd blijft in de grote centra, zodat ook het deel van het publiek aangetrokken wordt, dat eventueel bereid was een aantal weken te wachten op de betreffende film.

Deze tendens wordt ook in de hand gewerkt door de steeds vaker toegepaste multiplex- of complex-formule. Een film verhuist eenvoudig naar steeds kleinere zalen van dezelfde uitbater, terwijl de 'clearance'-regeling van kracht blijft. Op het ogenblik dat de film uiteindelijk vrijgegeven wordt voor de bioscopen binnen de 'clearance'-zones, die geen aanspraak kunnen maken op de exclusiviteit, heeft het grootste deel van het publiek van deze zalen de betrokken film reeds in de

grootstad gezien. Tijdens een interview dat we hem afnamen concreetiseerde Michel Apers, uitbater van de Cartoon's en programmator van de Calypso-zalen te Antwerpen, een en ander als volgt: "De concentratie in de steden, weg van de wijkcinema's, dat heeft ook veel te maken met het feit dat de films die geld opbrengen zolang blijven sleuren in de binnenstad. Dat kan je heel goed merken in Brussel. De complexen, die in de binnenstad bestaan, rekken en rekken de exploitatie van de films, en ondertussen weigeren de distributeurs gewoon die film te verdelen aan de bioscopen buiten de binnenstad. Die laatste bioscopen zijn dan ook op vijf à tien jaar allemaal kapot gegaan. Vroeger draaide een film een vrij korte tijd in de binnenstad, en daarna ging die nog eens 20, 25 cinema's de stad rond. Het publiek dat vroeger over e 20 cinema's verspreid zat, dat zit nu in die ene cinema. En dat is een proces dat volkomen onomkeerbaar is." (2)

Het blijft een opvallende vaststelling dat de wijkzalen en de bioscopen in de randgemeenten van de grootsteden één na één verdwijnen. Op dit ogenblik is het zo dat nog slechts de bioscopen in de grote bevolkingscentra - Brussel, Gent, Luik, Antwerpen, Charleroi - bestaanszekerheid hebben. In de hoofddorpen en de kleinstedelijke centra is de bioscoopactiviteit vrijwel teruggelopen tot 0. De regionale centra, zoals Mechelen, Oostende, Aalst of St. Niklaas zitten op de wip. Sinds de opening van het nieuwe Calypso-complex in Mechelen draait de bioscoopbedrijvigheid er opnieuw - ten koste van de Mechelse randgemeenten. In een aantal andere regionale centra is en bioscoop meer over.

...en kan zich terecht afvragen of het in de hand werken van de concentratietendens door de verdelers niet dient beschouwd te worden als een marketingfout. De sluiting van een wijkzaal heeft over het algemeen het verlies van een deel van het publiek van die bioscoop voor de bioscoopexploitatie als dusdanig tot gevolg. In "De crisis in de Vlaamse bioscoopindustrie" stelt Erik Faucompret: "Al zijn bioscoopgangsters vandaag bereid een grotere afstand af te leggen om een film in een exclusiviteitszaal te gaan bekijken, toch verloor het bedrijf toeschouwers die alleen in hun onmiddellijke omgeving films wensten te zien, door het in de hand werken van de concentratietendens naar de grote steden toe." (3)

Het is verder duidelijk dat de toenemende concentratie van het bioscoopwezen naar de steden steeds meer macht legt in handen van de exploitatieconcerns in deze centra. Uiteindelijk leidt dit, tesa-men met het fenomeen van de multiplex-cinema's, naar een steeds sterkere machtspositie voor de grote, in casu de Amerikaanse verdelers. Aangezien het Amerikaanse produkt het sterkst is, kunnen de Amerikaanse distributiefilialen aan de overblijvende exploitanten de wet opleggen, en dat gebeurt ten koste van de onafhankelijke Belgische verdelers. Michel Apers zag het als volgt: "Dat betekent dat een onafhankelijke distributeur niet eens op voorhand weet of hij een redelijke kans maakt om op het goede moment in de cinema's te geraken. Want als hij in de situatie terecht komt dat op dat ogenblik in de complexen 'E.T.', 'Annie', 'Tootsie' en 'Gandhi' draait, dan komt hij er gewoon niet in. Dat kan op termijn betekenen dat die man zijn investeringen niet meer kan recupereren, en dan voorzie ik, als tweede gevolg, dat we evolueren naar een veel sterkere monopolisering van de distributiemarkt. Hoe gaat dat eindigen? Ge gaat enkele grote groepen hebben die exploiteren en enkele grote groepen die aan distributie doen." (4)

2. Concurrentie van andere vormen van vrijetijdsbesteding

Op de ontspanningsmarkt moeten de bioscopen concurreren met alternatieve vormen van vrijetijdsbesteding, zoals de horeca-sector, eendagsuitstappen, sociaal toerisme, literatuur en uiteraard ook televisie en video. In hun culturele rol moeten ze optornen tegen opera, theater of concert.

3. Concurrentie van andere vormen van filmexploitatie

Televisie en video bieden de producent en de verdeler een bijkomende mogelijkheid om het produkt te exploiteren. De kansen die door televisie, video en de "nieuwe media" (satelliettelevisie door middel van telecommunicatie- of omroepsatellieten, betaaltelevisie in haar verschillende vormen) geboden worden zijn een positieve factor voor de filmproductie en -distributie, maar vormen een concurrent van formaat voor de bioscoopuitbaters: "Tragisch in deze evolutie is dat de bioscoopexploitanten in hun

overlevingsstrijd alleen staan. Zoals bij de opkomst van de televisie filmproducenten baat vonden, bieden nieuwe verkoopstechnieken, mogelijk gemaakt door kabeltelevisie en video, de distributie immers schitterende perspectieven. Nu reeds kan in de Verenigde Staten een prent parallel worden bekeken in de bioscoop, eventueel via de normale televisie-uitzending, via 'pay-tv' (kabeltelevisie gespecialiseerd in filmprogrammatie) en op videocassette. Terwijl deze evolutie in de Nieuwe wereld vooralsnog geen merkbare invloed uitgeoefend heeft op het bioscoopbezoek, menen wij dat ze voor het Vlaamse cinemabedrijf de doodsteek zou kunnen betekenen." (5) Voorlopig blijft de invloed van de "nieuwe media" in België nog zeer gering. Televisie en video zijn daarentegen een dagelijkse realiteit.

3.1. Televisie

België is het dichtstbekabelde land van Europa. Eind 1983 werd voor 2.981.497 televisietoestellen kijk- en luistergeld betaald. Daarvan waren er 2.667.221 aangesloten op een kabelnet, wat een penetratiegraad inhoudt van 89,5 %. In 98,2% van de Vlaamse gezinnen bevindt zich minstens één televisietoestel. (6)

Een bijkomende factor wordt gevormd door de ligging van België. De centrale positie van ons land in Europa stelt de kabelmaatschappijen in staat zonder extreem hoge investeringen, een groot aantal zendstations via de kabel te verdelen. Op dit ogenblik heeft een doorsnee kabelabonnee in Vlaanderen de keuze uit 15 programma's:

- BRT 1;
- BRT 2;
- RTBf 1;
- RTBf 2;
- Nederland 1;
- Nederland 2;
- TF 1;
- A 2;
- FR 3;
- ARD;
- ZDF;
- WDR;
- RTL;
- BBC 1;
- BBC 2.

(zie Tabel 3 op blz. 6)

Tabel 3. Penetratie van de kabeltelevisie in België, 1973-1983.

Jaar	Aantal tv-toestellen	Aantal abonnees	Penetratie
1973	2.376.037	390.529	16,4%
1974	2.464.201	654.434	26,6%
1975	2.549.228	1.252.219	49,1%
1976	2.645.850	1.501.273	56,7%
1977	2.811.145	1.735.742	61,7%
1978	2.866.451	1.926.919	67,2%
1979	2.924.846	2.128.000	72,7%
1980	2.934.054	2.308.254	78,7%
1981	2.963.126	2.470.165	83,4%
1982	2.976.383	2.593.514	87,1%
1983	2.981.497	2.667.221	89,5%

- Jaar = 31 december
- Aantal tv-toestellen = zwart-wit + kleuren
- Aantal abonnees = aantal abonnees kabeltelevisie

BRON: Vervoersstatistieken van het N.I.S., op basis van R.T.T.-gegevens.
Beroepsvereniging van de Radio- en Televisiedistributie (R.T.D.).

In Wallonië verdelen de kabelmaatschappijen bovendien het franstalige satellietprogramma TV 5. Onderhandelingen zijn aan de gang om ook de Engelse commerciële televisie via de kabel te mogen verdelen. Binnen afzienbare tijd zal dit aanbod nog aangevuld worden door de programma's, die de Zweedse groep Esselte Video International via de ECS-satelliet als betaaltelevisie zal verspreiden. Tenslotte laat de huidige regering doorschemeren het BRT-monopolie te willen doorbreken, en schijnt minister Poma niet afwijzend te staan tegenover een vorm van 'vrije televisie'.

Al deze zendinstituten zijn speelfilm-vertoners. Het huidige 15-kanalen-aanbod garandeert zelfs op de meest dode avonden de mogelijkheid om 2 of 3 films te zien.

De kabelpenetratie schept een aantal specifieke problemen voor de Belgische verdelers en bioscoopuitbaters. Een film-distributeur koopt de exploitatierechten van een film - de televisierechten vaak inbegrepen - voor een beperkt territorium. De Belgische verdelers kunnen hun rechten over het algemeen laten gelden in België en Luxemburg. Buiten deze regio's hebben ze geen vat op de speelfilmprogrammatie van de zendinstituten. Dit heeft in het verleden reeds een aantal malen geleid tot moeilijkheden. Films, die in België nog in de bioscopen liepen, werden geprogrammeerd door een buitenlands zendinstituut en doorgezonden door de kabelmaatschappijen. De regeling betreffende de auteursrechten, die in juli 1983 van kracht werd tussen BELFITEL-AGICOA - voor de rechthebbenden

- en de beroepsvereniging van de Radio en Televisie-Distributie (R.T.D.) - voor de kabelmaatschappijen - biedt in dit verband weinig aan de kleine verdelers. Er wordt helemaal geen vergoeding voorzien voor bioscoopuitbaters die op deze wijze in moeilijkheden zouden geraken. Uiteindelijk is dit een internationaal probleem, dat moeilijk op een nationale basis kan opgelost worden. De houding van de Amerikaanse verdeelhuizen in deze problematiek is niet onbelangrijk. Deze distributeurs beschikken over exploitatierechten die de facto een wereldomvattend karakter hebben. We kunnen het standpunt van de Amerikaanse verdeelhuizen het best tekenen aan de hand van volgend voorbeeld, dat ter sprake kwam tijdens ons interview met Michel Apers: "Ik had contact opgenomen met Fox, die in de jaren '50 'Viva Zapata' hadden geproduceerd, met Marlon Brando (...) Ik ga praten met de mensen van Fox, die de rechten van de films van Fox voor Europa verdelen. Die vroegen mij 4.000 \$ of 5.000 \$ voor de vertoningsrechten van die film. Ik weet het niet juist meer. Dat bedrag was op zichzelf recupereerbaar, dat was geen probleem. Voor die 200.000 BF. kreeg ik de vertoningsrechten voor 3 jaar. Ik vroeg toen aan die mensen: 'Ik kan er natuurlijk niks tegen inbrengen dat jullie die film in België aan mij verkopen en in Duitsland aan de tv. Dat is jullie goed recht. Maar één ding zou ik jullie willen vragen: als jullie op dit ogenblik contacten hebben met de tv ergens in het buitenland met betrekking tot deze film, zeg het me dan, want dan kan ik die film niet nemen. Ik kan niet riskeren dat de film in Duitsland op tv is vóór ik de

copie heb gekregen.' 'O', zegden ze, 'het past niet in de politiek van de firma om daarover uitspraak te doen. Daar kunnen we geen enkele garantie op geven.'" (7) Het kan bovendien voor verdelers en zaaluitbaters een ramp betekenen als een bekende filmster overlijdt. Op dat ogenblik zijn alle zendinstituten opeens geïnteresseerd in de films, die door de betrokken regisseur gemaakt werden of waarin de overleden acteur of actrice een rol speelt. Dit kan een ernstige financiële strop betekenen voor uitbaters die de film in kwestie geprogrammeerd hebben.

3.2. Video

De exploitatie van films door middel van videocassette is pas recent een reëel probleem gaan vormen voor de bioscoopuitbating. De videocassetterecorder (V.C.R.) was lange tijd te duur en de betrouwbaarheid was niet groot genoeg om een massale doorbraak te forceren. Een aantal aspecten, zoals het naast elkaar bestaan van verschillende onverenigbare systemen en de economische crisis in het algemeen, remmen voorlopig nog de expansie van de V.C.R. De langzame commercialisering van de apparaten leidt evenwel naar een kwaliteitsverbetering, een vereenvoudigde technische werking en een prijsvermindering. De penetratiegraad van de V.C.R. in Vlaanderen werd eind 1983 op 8,1% geschat. Als de huidige trend zich doorzet, zou dit cijfer tegen eind 1985 oplopen tot 30%. (8) De stijging van de penetratiegraad brengt een verhoging van het aantal op videocassette beschikbare films met zich mee. Eind 1983 bedroeg dit filmaan-

bod in Vlaanderen 2.500 titels. Eind 1984 zouden dit er 3.500 zijn.

Dit alles heeft tot gevolg dat de videocassette een steeds belangrijker bron van inkomsten gaat vormen voor de filmindustrie - in casu de producent en de verdeler. De filmindustrie levert in principe de soft ware in het proces, de films waarvan het duplicaat op cassette zal verkocht worden. De hard ware, de V.C.R.'s en de videocassettes, worden gefabriceerd door een reeks bedrijven, waarvan de belangrijkste van Japanse origine zijn. De gemeenschappelijke interesses van beide industrieën leidden in januari 1984 tot de oprichting van C.I.C. - Victor Video, een samenwerkingsverband tussen de Japan Victor Company (J.V.C.) en Cinema International Corporation. Voorlopig blijft deze samenwerking nog beperkt tot Japan, maar indien de re-

laten van dit experiment positief zouden uitvallen, zullen dergelijke kartels over de gehele wereld een beslissende invloed uitoefenen op het filmaanbod dat op videocassette verkrijgbaar is.

In theorie wordt een film pas op videocassette uitgebracht nadat hij zijn bioscoopcarrière achter de rug heeft. In de praktijk blijkt dit systeem allesbehalve waterdicht. Legale videocopieën van bepaalde films liggen soms al in de winkels vooraleer de films in de bioscoop te zien waren. Ook hier spelen de exclusiviteitsregelingen een rol. De wachttijd tussen het uitbrengen van een film in de bioscoop en de release van de videocassette gaat immers in vanaf de bioscooppremière, niet vanaf de laatste voorstelling van de film.

Het mank lopen van de filmindustriele stemen ter bescherming van de bioscoopexploitatie wordt aangevuld door twee factoren. In de eerste plaats is iedereen, die beschikt over een V.C.R., in staat thuis opnamen te maken van televisieprogramma's - eventueel zelfs terwijl een ander programma rechtstreeks op de televisie gevolgd wordt - of cassettes te kopiëren. Het zelf registreren van programma's wordt door de wet verboden, evenals trouwens het op cassette of band opnemen van platen. De huidige wetgeving betreffende de bescherming van de auteursrechten staat evenwel volledig machteloos tegen deze vorm van ontduiking.

Een veel groter probleem vormt de georganiseerde piraterij, die een rechtstreekse bedreiging vormt voor de bioscoopindustrie. Via 'lekken' in de bioscoopex-

ploitatie verkrijgen de fraudeurs copieën van films, die overgezet worden op videocassette en zo snel mogelijk worden uitgebracht. In tegenstelling tot de thuisopnamen, die meestal uitsluitend voor eigen gebruik zijn bestemd, gaat het in de piraterij om een echte industrie. Het voordeel voor de koper van dergelijke cassettes is dubbel. In de eerste plaats respecteren de fraudeurs de gangbare wachttijden niet, en worden films uitgebracht zonder oog voor hun eventuele bioscoopcarrière, zodat de koper zeer recente films kan verkrijgen. Bovendien is de prijs van de piraatcassettes merkkelijk lager dan deze van legale reproducties, vermits de auteursrechten en over het algemeen ook de belastingen en een deel van de B.T.W. ontdoken worden. Op dit ogenblik wordt geschat dat de piraten ongeveer even veel verdienen aan de verkoop van videocassettes als de filmindustrie. Vermits de overheid grotendeels in gebreke blijft - men vermoedt dat de ontdekte en bestrafte fraude 25% van de globale piraatactiviteiten in België omvat - tracht de filmindustrie nu zelf een gecoördineerde actie op touw te zetten. SIBESA startte begin 1983 met een speciale videosectie ('Video Veilig') en werkt hierin samen met SABAM en de Belgische Beroepskamer der Kinematografie. De bioscoopondernemers zelf worden in deze activiteiten weinig of niet betrokken, hoewel zij terdege de negatieve weerslag van de piraterij ondervinden. Een verdere penetratie van de V.C.R. zal het de exploitanten steeds moeilijker maken de mensen naar de bioscopen te krijgen. Het feit dat een van de voorstellen, uitgaande van de verdelers, om de piraterij in te dijken, bestaat uit 'het zo snel mogelijk legaal op videocassette uitbrengen van recente films' spreekt in dit verband boekdelen.

4. Managementsfouten in de bioscoopexploitatie

Een laatste reeks factoren, die de teruggang van het bioscoopbezoek kunnen verklaren, wordt gevormd door de vaak opvallende fouten in bedrijfsleiding die door de bioscoopuitbaters worden gemaakt. Deze stelling wordt ondersteund door het feit dat een groot deel van de bioscopen, die gedurende de eerste jaren van de terugloop van de toeschouwersaantallen hun deuren sloten, echte familiebedrijfjes waren. Deze uitbaters, die hun zaal vol hadden zien lopen tijdens de

periode kort na de Tweede Wereldoorlog, en die met het vertonen van films goed geld hadden verdiend, haakten eenvoudig af, toen het er op aankwam voor het voortbestaan van hun bioscoop te vechten.

Een gebrekkige bedrijfsvoering schijnt evenwel een kenmerk te zijn van een groot deel van de exploitatiesector. Het uitbaten van een bioscoop houdt, veel meer dan in andere industrietakken het geval is, een doorslaggevend aspect van contact met de consument - in casu de bioscoopbezoeker - in. Dit brengt onder meer met zich mee dat men zorg draagt voor goede trailers, korting geeft aan studenten, de publiciteitsmogelijkheden op een rendabele manier gebruikt.

De meeste bioscoopexploitanten beschikken niet over de grote middelen, die noodzakelijk zijn om industriële reclamecampagnes te voeren. Er worden evenwel ook andere, even fundamentele fouten gemaakt.

De jongeren tussen 16 en 25 jaar vormen op dit ogenblik het belangrijkste deel van het bioscooppubliek. De exploitanten gaan er echter van uit dat 'oudere mensen toch niet naar de cinema gaan'. Zij richten heel hun beleid op deze manifest valse premisse. Door een niet-aangepaste programmatie en infrastructuur worden stelselmatig kijkers vanaf een bepaalde leeftijd verloren, en de uitbaters deden tot voor kort niet de minste moeite om deze groep terug te winnen. Recent heeft een aantal bioscoopondernemers getracht aan deze situatie iets te veranderen. De resultaten van deze pogingen tonen aan dat die verloren gewaande bevolkingsgroep zich best wil verplaatsen, indien de uitbater de moeite doet het voor hen interessant te maken. Het bewijs dat deze groep ondanks alles potentieel aanwezig blijft zijn trouwens de exploitatiecijfers van 'E.T.'.

Een ander aspect is de programmatie. Programmeren betekent méér dan gewoon voor films zorgen. De doorsnee bioscoopbezoeker zit niet graag in een lege of té volle zaal. Sommige bioscoopuitbaters slagen er evenwel telkens opnieuw in óf hun films te moeten vertonen voor 2 bezette rijen zetels, óf mensen te moeten afwijzen omdat de bioscoop uitverkocht is.

Uit enquêtes blijkt bovendien geregeld het misnoegen van het publiek ten aanzien van bepaalde aspecten van het bioscoopbedrijf. Men klaagt onder meer over de vertoning van publiciteit en docu-

mentaires, een verouderde of onaangepaste zaalinfrastuctuur - ongemakkelijke zetels, slecht beeld of geluid - lange wachtlijnen aan de kassa, onvriendelijk bioscoop personeel en de onderbreking van de film om snoepgoed te verkopen. Het is opvallend hoe weinig de zaaluitbaters zich om deze bezwaren bekommeren.

Een niet te onderschatten rem op het terugwinnen van het verloren bioscooppubliek blijft ook de hoge prijs van het bioscoopticket.

Tenslotte is er een laatste factor, die vaak terugkwam in onze gesprekken met zaaluitbaters. De kennis van of het doorzicht in de smaak van het publiek is altijd de zwakke schakel van de filmindustrie geweest. Andere nijverheden zijn soms in staat de reacties van hun consumenten enigszins te voorzien. Wat de filmnijverheid betreft is dit om uiteenlopende redenen quasi-onmogelijk. Waar we evenwel zien dat andere facetten van de bioscoopexploitatiebedrijvigheid, door de schaalvergroting, de concentratie en de invloed van de economische crisis, industriële proporties krijgen, schijnt de communicatiestoornis tussen de uitbaterssector en het publiek als een onoverkomelijke hindernis ervaren te worden. De exploitatiesector heeft weinig of geen idee van de impact van de verschillende factoren die het publiek in zijn keuze beïnvloeden. Erik Faucompret stelt: "Ook de niet-commerciële media spelen een belangrijke rol, die het succes van een bepaalde film mee kan determineren, al pogen de exploitanten deze rol liefst te negeren. Televisie-uitzendingen als 'Première', recensies verschenen in kranten en tijdschriften werken inspirerend op een deel van de potentiële toeschouwers. Ze vormen echter een onbekende factor voor het bedrijf, dat in het slechtste geval het gunstig effect van een duur betaalde promotiecampagne verloren kan zien gaan." (9)

Een aantal bioscoopuitbaters relateert deze communicatiestoornis aan de invloed van de televisie en, in mindere mate, van de videocassetterecorder: "De onvoorspelbaarheid van het publiek heeft zeker grotere afmetingen aangenomen. Het wordt voortdurend moeilijker te raden wat precies de smaak van het publiek is. De vraag is natuurlijk: waar ligt dat aan? Dat ligt aan de grotere keuzemogelijkheden door het grotere filmaanbod en de verbeterde mobiliteit, maar dat ligt mijns inziens ook aan de televisie.

De televisie heeft het publiek een andere manier van kijken bijgebracht. Wat essentieel is aan de cinema, wat cinema onderscheidt van alle andere vormen van al dan niet audiovisuele ontspanning, is de dubbele wisselwerking die bestaat tussen het publiek en wat op het scherm gebeurt, en tussen de mensen in de zaal onderling. Eigenaardig genoeg is deze groepsidee een beetje verdwenen uit de bioscoop, én door de wijze waarop de films worden gemaakt, én door de wijze waarop de exploitanten naar hun potentieel publiek toegaan. Dit maakt het in ieder geval voor ons, als uitbaters, zeer moeilijk om te voorspellen hoe het publiek zal reageren op de een of andere film. Vroeger waagde ik me nog wel eens aan een voorspelling in dat verband. Dat heb ik ondertussen wel afgeleerd." (10)

3. Mogelijke oplossingen

De moeilijkheden waarmee de bioscoopsector te kampen heeft zijn duidelijk van structurele aard. Een zekere schommeling van het toeschouwersaantal en het zalenbestand is binnen filmindustriële perspectieven normaal. Het cijfer van de verkochte ticketten wordt immers in grote mate bepaald door de films die het betreffende jaar in de bioscopen te zien waren.

De verwerkte gegevens tonen evenwel aan dat er sprake is van een reëel nettoverlies van toeschouwers en bioscopen. De tijdelijke heropleving, die we ongetwijfeld zullen merken voor de jaren 1983 en 1984 is uiteindelijk slechts te wijten aan enkele films, en in de eerste plaats 'E.T.'. De kans bestaat dat het cijfer van de publieke belangstelling opnieuw dit zal zijn van 5 of 10 jaar geleden. De triomfantelijke zegebulletins, die we van de kant van de filmindustrie kunnen verwachten, missen nochtans elke grond. Een exploitant stelde: "De essentiële denkfout die hier in zit is dat men structurele en conjuncturele golven met elkaar verward. Het is niet omdat de publieke belangstelling omwille van enkele geslaagde films opnieuw opleeft dat de bioscoop gered is. Integendeel, hetzelfde hoge peil zal moeten bewaard blijven, en dat zal zeer moeilijk zijn. Dat is eigenlijk het essentieel positieve aan een film als 'E.T.'. Deze prent toonde aan dat het mogelijk blijft dat een film inderdaad loopt zoals een film zou moeten lopen, meerdere weken met volle zalen en met een qua leeftijd zeer gedifferentieerd publiek.

'E.T.' is evenwel voor vele zalen de laatste reddingsboei geweest. Vele zalen hebben met deze film hun jaarbalans kunnen aanzuiveren. Maar wat als er volgend jaar geen 'E.T.' of een gelijkwaardige plaatsvervanger uitkomt? Het nu gewonnen publiek zal even snel weer verloren zijn." (11)

Vanuit verschillende instanties worden mogelijke uitwegen uit de heersende malaise gesuggereerd.

In de eerste plaats wordt gesteld dat de *multiplex-formule* consequent zou moeten doorgetrokken worden. Er bestaat immers een verband tussen de stijging van het aantal zalen en keuzemogelijkheden en de stijging van de publieke belangstelling. Eenzelfde effect wordt bereikt met het systeem van geconcentreerde voorstellingen, dat in Antwerpen wordt toegepast. (12) Beide formules bieden een aantal identieke voordelen, zowel voor de uitbaters van deze bioscopen als voor de verdelers en het publiek. Michel Apers vertelde: "Neem bijvoorbeeld de Decascoop. Ge kunt dat als gebouw zeer indrukwekkend vinden, maar ik vind het een beetje bangelijk: een echte bioscoopbunker. Maar het eigenaardige is dat het gebouw inderdaad een stimulant geeft aan het bioscoopbezoek, en het publiek - of ge er nu vóór of tegen zijt - geeft dat soort projecten alleen maar gelijk. Moest ge nu het totaal aantal bezoekers vergelijken dat vroeger in Gent naar de cinema ging en dat er nu naar de film gaat, dat is nu zeker het dubbele van vroeger. Of dat de toekomst voor de bioscoop is weet ik niet. Maar ge ziet dat de individuele prestatie van de films, de recettes die door één film gemaakt worden, enorm verhogen. Er draaien daar nu films met formidabele recettes, die vroeger maximum een week in de cinema gebleven zouden zijn." (13)

De nadelen van deze oplossing werden reeds eerder uiteengezet. Ze werkt een machtsconcentratie in de hand, wat eerst ten koste van de wijkzalen en de bioscopen in de randgemeenten en later van de onafhankelijke Belgische distributeurs zal plaatsgrijpen.

Daarom wordt door sommigen precies het tegengestelde als oplossing naar voor geschoven, namelijk het gedeeltelijk afschaffen van het exclusiviteitsprincipe om zo te komen tot een *herwaardering van de wijkzalen*. Dit zou inhouden dat de 'clearance' van de exclusiviteitsbioscopen in tijd en ruimte tot een minimum zou herleid worden, zodat de

nieuwe films vrijwel gelijktijdig zouden uitgebracht worden in een zo groot mogelijk aantal bioscopen. Ook de kleinere zalen zouden op deze manier baat kunnen vinden bij de nationale publiciteitscampagnes.

Deze oplossing kan echter niet doorgevoerd worden met de wijkzalen, zoals we ze in België op dit ogenblik kennen. Hun vervallen toestand, zwakke technische infrastructuur en slecht georganiseerde programmatie staan een dergelijke herwaardering voorlopig in de weg. Het voorgestelde alternatief zou derhalve in eerste instantie belangrijke investeringen vergen van de uitbaters van deze zalen, een voorwaarde die, gezien de wijze waarop de bioscoopindustrie evolueert, door de meeste exploitanten van deze zalen als onrealistisch ervaren wordt. Bovendien zou deze oplossing nagen aan de gevestigde machtsposities van de grote distributie- en exploitatieconcerns, en zou ze rechtstreeks ingaan tegen de heersende concentratietendens.

Tenslotte tracht de exploitatiesector met een aantal bijzondere inspanningen het publiek terug in de bioscoop te krijgen. De bekendste daarvan is het 'maandag, bioscoopdag'-initiatief. Op 9 januari 1984 kondigde de Beroepskamer aan dat op maandag een prijsvermindering zou toegepast worden door de exploitanten, die aangesloten waren bij deze Kamer. De tarieven van het bioscoopticket zouden 's maandags dalen van 180 F naar 140 F of 150 F en van 150 F naar 110 of 120 F. Het initiatief werd zeer sceptisch onthaald. In de eerste plaats werden de exploitanten volkomen vrij gelaten in hun participatie, wat grote verwarring tot gevolg had. Bovendien was deze maatregel uitgewerkt naar het Franse voorbeeld, waar de resultaten niet eenduidig positief waren. Door het 'Ministerieel besluit van 9 mei 1984 tot wijziging van het ministerieel besluit van 15 oktober 1979 tot reglementering van de toegangsprijs voor de bioscoopzalen' kreeg dit initiatief van de Beroepskamer de facto een officieel karakter.

Deze inspanning lijkt in ieder geval vruchten af te werpen. Het blijft evenwel voorlopig de vraag of de stijging van het aantal maandag-bezoekers het totaal aantal toeschouwers zal doen toenemen. Het is mogelijk dat een en ander in het nadeel uitvalt van de overige vertoningsdagen, zodat het effect op het globale toeschouwersaantal minimaal zou zijn.

Een tweede 'gimmick' om de toeschouwer terug bioscoopbewust te maken zijn de 'sneak previews'. Eén dag of vertoning per week koopt de toeschouwer een ticket tegen verminderde prijs zonder te weten welke film hij voorgeschoteld krijgt. Na de voorstelling wordt de kijker verzocht een vragenlijst in te vullen.

De Leuvense bioscoopuitbater Jos Rastelli was de eerste om dit idee, dat afkomstig is uit de Verenigde Staten, in Vlaanderen door te voeren. In de V.S. heeft de 'sneak preview' gewoonlijk een rechtstreekse impact op de film die vertoond wordt. In België wordt deze vorm van filmvertoning uitsluitend aangewend om het publiek naar de bioscoop te loodsen. Het opmerkelijke succes van Rastelli zette Georges Heylen en Albert Bert te Antwerpen en te Gent er toe aan dit voorbeeld te volgen.

Het succes van beide initiatieven - hoewel men de resultaten op lange termijn nog moet afwachten - doet vermoeden dat een gemeenschappelijk kenmerk van beide een doorslaggevende rol speelt: de sterk verminderde prijs van het bioscoopticket, zonder dat dit afbreuk doet aan de kwaliteit van de vertoning. De jongeren, als hoofdgroep van de bioscoopbezoekers, worden immers bijzonder zwaar getroffen door de economische crisis. Een algemene tariefdaling van het toegangsbiljet zou evenwel de eerste maanden of jaren een daling van de ontvangsten met zich brengen. Pas daarna zouden ook financiële resultaten kunnen geboekt worden, via de creatie van een nieuwe, grote groep regelmatige bioscoopbezoekers. Deze evolutie kan evenwel niet op korte termijn plaatsgrijpen, en het is zeer de vraag of de distributie- en exploitatiesector bereid is af te stappen van het huidige korte-termijndenken.

De wijze waarop door de machtige Amerikaanse verdelers en producenten gelobbed wordt tegen het reddingsplan voor de Europese filmindustrie, dat door de Franse Minister van Cultuur Jack Lang voor het Europees Parlement werd gebracht en dat onder meer een 'chronologie de la diffusion' inhoudt, doet in elk geval weinig goeds vermoeden voor de bioscoopexploitatie.

4. Een toekomst voor de bioscoopexploitatie ?

Een belangrijke rem op welk reddingsplan voor de bioscoopsector dan ook, is

het feit dat de Amerikaanse producenten en verdelers - de 'majors' - sinds de anti-trust-wetten geen enkel rechtstreeks financieel belang hebben bij het voortbestaan van de bioscoop. Bovendien bieden de alternatieve exploitatievormen hen ruimschoots de gelegenheid aan filmproductie en -distributie te doen. De majors verleggen dan ook meer en meer het accent van hun bedrijvigheid naar de video-markt, de mogelijkheden die hen geboden worden door abonneetelevisie en betaaltelevisie in het algemeen. Hoewel de grote bioscoopmaatschappijen nu nog het grootste deel van hun inkomsten uit de bioscopen halen, ziet het er naar uit dat dit de komende jaren snel zal veranderen. In 1983 bedroeg het totaalbedrag aan inkomsten van de softwarevideomarkt in de Verenigde Staten 1 miljard \$. Daarvan namen de langspeelfilms twee derde deel voor hun rekening. Prognoses doen vermoeden dat de opbrengsten uit video in 1988 opgelopen zullen zijn tot 5 miljard \$. Het filmaandeel daarin zal procentueel iets gedaald zijn, tot een marktaandeel van ongeveer 50%. Volgens conservatieve voorspellingen van marketing-deskundigen uit Hollywood zullen tegen 1990 bij een film de opbrengsten uit bioscoop en video gelijk zijn.

Op grond hiervan valt ernstig voor het voortbestaan van de bioscoop in de jaren negentig te vrezen. De topfiguren van de major companies hebben reeds bij herhaling laten verstaan dat het hen een zorg zal zijn waar het geld dat zij uit hun producten verkrijgen vandaan komt. Gelet op onder meer de hoge kosten die gepaard gaan met het uitbaten en onderhouden van een bioscoop betekent de sluiting van een zaal in de meeste gevallen meteen de verdwijning ervan.

Toch lijkt het onwaarschijnlijk dat de bioscoop volledig van de kaart zal geveegd worden. Een film-première zal altijd een media-event blijven, dat gediend is met de entourage en de sfeer van de bioscoop. Het is enkel als exploitatiemiddel van een film voor een massapubliek - als massa-medium - dat de bioscoop tenminste sterk aan belang zal inboeten.

Men kan zonder veel risico voorspellen dat de bioscoop een gespecialiseerd exploitatiemiddel zal worden. De cinema zal zich in de eerste plaats qua technische infrastructuur zo duidelijk mogelijk definiëren ten opzichte van de televisie. Dit betekent dat de nadruk zal komen te

liggen op het formaat van het scherm, op 3D-experimenten, op Dolby-Stereo-geluid en verscheidene andere technische karakteristieken, die het beeld en het geluid in de bioscoop kwalitatief verkiezen tegenover het audiovisueel beeld dat de televisie biedt. Deze bioscopen zullen zich bovendien met een gespecialiseerd programma tot een gespecialiseerd publiek richten. De zware investeringen, die deze ontwikkelingen met zich brengen, zullen tot gevolg hebben dat slechts een klein aantal exploitanten voldoende kapitaalkrachtig zullen zijn om aan deze vereisten te voldoen. Concentratie en centralisatie zijn de voorbodes van deze ontwikkeling: bioscoopexploitatie is slechts leefbaar indien men over meerdere zalen beschikt, liefst geconcentreerd in multiplexen, liefst gelegen in meerdere steden.

Het is duidelijk dat de 'film' als economisch produkt er zelden zo gezond heeft uitgezien. Wat evenwel de impact van dit alles op de 'aard' van de geboden films zal zijn, is moeilijker te voorspellen. Het lijkt mogelijk dat de bioscoop het exploitatieterrain wordt van die films, die niet geschikt zijn voor televisie-uitzending. Het is evenwel ook mogelijk dat bioscoop en televisie één grote 'eenheidsbrij' zullen brengen, waarbij de bioscoop zich enkel qua technische mogelijkheden onderscheidt van de televisie. Indien dit laatste het geval zou zijn, dan kan men rustig stellen dat vroeg of laat de technische voorsprong van de bioscoop zal bijgebeend worden door het huiskamer-scherm, zodat de cinema zijn bestaansreden grotendeels zou verliezen.

Conclusie

De cijfers die betrekking hebben op het bioscoopbezoek en -bestand in België tonen aan dat de Belgische bioscoopexploitatie te lijden heeft onder zware structurele moeilijkheden, zodat men eerder van een 'malaise' dan van een 'crisis' moet spreken.

De oorzaken van deze malaise zijn niet moeilijk te duiden:

1. de grotere mobiliteit van de bevolking heeft geleid tot de verdwijning van de zgn. 'buurtbioscopen';
2. de bioscoop wordt beconcurrerd door alternatieve vormen van vrijetijdsbesteding;
3. televisie en video - en binnen afzienbare tijd ook de nieuwe media - worden, als alternatieve exploitatievormen,

steeds vaker beschouwd als de 'erfgenamen' van de bioscoop;

4. managementsbeslissingen van de verdelers en managementsfouten van de bioscoopuitbaters vormen een zware hypotheek voor deze toch al belaste sector.

De oplossingen, die door het filmbedrijf zelf worden aangebracht, zijn essentieel korte-termijn-oplossingen, die niets wijzigen aan de structurele problematiek. Pogingen tot herstel van de bioscoopindustrie worden bemoeilijkt door gebrek aan medewerking vanuit de andere takken van het filmbedrijf.

De toekomst van de bioscoop is niet verzekerd. Een toenemende concentratie en centralisatie zullen niet noodzakelijk de juiste impulsen geven om het voortbestaan van de sector veilig te stellen.

Noten

(1) Exclusiviteitsprincipe: steden en uitbaters worden door de filmverdelers gerangschikt in een hiërarchie: exclusiviteits- of première-zalen, tweede visie-zalen, derde visie-zalen, reprise-zalen, enz. Ondergeschikte zalen moeten wachten met het vertonen van een film tot een hiërarchisch hogere zaal de film

'vrijgeeft'. 'Clearances' (gebieden waarbinnen de exclusiviteit van toepassing is) en 'hold over'-cijfers (recettes die minimum moeten gehaald worden om de exclusiviteit te prolongeren) verzekeren de exclusiviteit in ruimte en tijd.

(2) Interview met Michel Apers, Antwerpen, 21 april 1983.

(3) FAUCOMPRET, E., De crisis in de Vlaamse bioscoopindustrie. In: *Economisch en Sociaal Tijdschrift*. Antwerpen, (zjg.), (1982), 4, blz. 466.

(4) Interview met Michel Apers, Antwerpen, 21 april 1983.

(5) FAUCOMPRET, E., (a.w.), blz. 468.

(6) POESMANS, D., *Bezit van audiovisuele apparatuur in het Vlaamse landsgedeelte 1984*. Brussel, BRT-Studiedienst, 1984, blz. 14.

(7) Interview met Michel Apers, Antwerpen, 21 april 1983.

(8) POESMANS, D., (a.w.), blz. 25.

(9) FAUCOMPRET, E., (a.w.), blz. 467.

(10) Interview met August Carème, Keerbergen, 20 april 1983.

(11) Interview met Gomer Verelst, Mechelen, 1 juni 1984.

(12) Georges Heylen, de belangrijkste bioscoopuitbater in Antwerpen, bezit geen grote complexen, maar programmeert wel een belangrijk aantal bioscopen die in elkaars nabijheid gelegen zijn.

(13) Interview met Michel Apers, Antwerpen, 21 april 1983.

Pas verschenen:

**W. HESLING
EN
J.M. PETERS**

AUDIOVISUELE RETORIEK

1985 230 blz. 500 BF

een uitgave van:
Centrum voor Communicatiewetenschappen
E. Van Evenstraat 2A
B-3000 Leuven